

tásról, amely annyira jellemző globális jelenünkre. Ebben a néhány oldalban rajzolódik ki az a koncepció, amely miatt Szabó Tibor könyvét aktuálisként jellemezhetjük. Mindezzel ugyanis a szerző célja az volt, hogy riadót fűjjon, felébresszen, aktivizáljon és gondolkodásra készteszen. Hiszen enélkül társadalmunkra akkora veszélyek leselkedhetnek, amelyeket talán nem tudunk kivédeni, ha későn ismerjük fel őket. Ezekre az érzésekre játszsanak rá a tanulmány hívószavai: a felháborodás, az elkötelezettség és az önkorlátozás, mindezt pedig szembeállítja a közönnyel, amely sajnos sokakat jellemez manapság. Talán jövőbe mutatónak is tetszhet a szerző által sokat tanulmányozott Gramscitól származó idézet, amely a kötet tételemontatának is tekinthető, és az aktivizmusra sarkall: „Gyűlölöm a közönyöket. Friedrich Hebbellel

együtt úgy vélem, hogy »élni annyi, mint állást foglalni«. Emberek nem létezhetnek csak úgy, a társadalmon kívül állva... A közöny nem élet, hanem az akarat hiánya, élőködés, gyávaság. Ezért gyűlölöm a közönyöket.” (219.) Serge Latouche és a hozzá hasonló gondolkodók teremtik meg azt az intellektuális környezetet, amelyben elindulhat a társadalmi diskurzus az instabilitás jelenségének kezeléséről. Azonban mindannyiunk felelőssége, hogy magánéletünket ennek tudatában éljük, és az instabilitás okozta károk elkerülése végett legyünk hatással a közéletre. Közösen bízhatunk benne, hogy a tanulmánykötet be tudja tölteni célját, azaz a figyelem ráirányítását a legaktuálisabb problémákra, és talán további megoldási javaslatokhoz vezet.

Bánki András

AZ IGAZSÁG ARCAI

Aniszi Kálmán: *Színe és visszája.*

Kisesszék – könyvek büvkörében

■ Csoóri Sándor klasszikus kérdése után („Mikor fog igazunk minket az igazsághoz segíteni?”), óhatatlanul Michel Foucault mondása jut eszembe mindig („Hogyan lehetséges az, hogy éppen az igazság nem igaz?”), valahányszor erdélyi magyar sorsvallató vagy sorsbevalló könyvet veszek a kezembe. És nem véletlenül, de bizony Foucault francia filozófus állítására (sopánkodására) sokszor rácáfolt a fella-pozott, végigolvasott emlékirat vagy önéletrajz. Mert ha annak az emlékiratnak vagy önéletrajznak nemcsak célja, de oka van, akkor éppen az Igazság igaz. Ez történt a 75 éves Aniszi Kálmán gyűjteményes (vagy válogatott?) kötetével is, mely – bár zömében a szerző mások könyveiről írt recenzióit, tanulmányait és interjúit (a kötet kétharmadában) s a szerző könyveiről és életútjáról a mások recenzióit, tanulmányait gyűjti egybe – tartalmában és szándékában számadás, akár emlékiratnak vagy önéletrajznak is megfelel. Hiszen mintha a visszaidézett korban és helyen a maga helyét, a saját emlékeit,

mikrovilágát és kapcsolatrendszerét, abban a saját mozgását, ténykedését, aktív vagy passzív részvételét keresné minduntalan, ugyanakkor a saját arcát és viszonyulását is szeretné felmutatni.

A könyv bevezető mottója: „*Tartozunk az Életnek azzal, hogy az igazságot keressük. De honnan tudjuk, hogy azzal, amit kimondtunk, megcselekedtünk, valóban az Ember javát szolgáltuk? Erre alighanem csak a múltó Idő adhat biztos választ.*”

Amit pedig – az olvasottak alapján – máris leírhatunk: nincs nagyobb fájdalom, mint a vágy a fel nem dűlható, de elhagyható szülőföld után, melynek neve éppen Erdély.

S közhelyszámba megy immár az a megfogalmazás, hogy a személyiségnek és közösségnek egyaránt elemi emberi joga, hogy azonos lehessen önmagával, összetéveszthetetlen anyanyelvével és szülőföldjével. Hiszen az egyéni és közösségi identitásnak legfőbb forrása az anyanyelvi és anyaföldi, tehát a nemzeti kultúra. S mert nemzeti identitásunk, önazonosság-

gunk, kultúránk folyton változó, alakuló történelmi eredmény, az illető közösségnek elemi igénye és létérdeke az, hogy tagjai az anyanyelvi művelődés és szülőföld adta lehetőségek minden szintjéhez hozzájuthassanak. Pontosan azért, mert a személyiség kibontakozásának feltétele, hogy egyszerre rendelkezzen egyéni és közösségi identitással. Hiszen az egyének azért hoznak létre, alakítanak ki közösségeket, hogy biztosítsák maguknak azokat az anyagi-szellemi-lelki létfeltételeket, amelyek a világ megértésének, de benne való elhelyezkedésnek is a segítői. A közösség pedig úgy jön létre, hogy az egyéniségek sokféleségét az alapvető értékek tisztelete összehangolja. Közösségi lét nélkül pedig az emberi élet beszűkülne és kiüresedne.

Mi tartalmazza, rejtegeti viszont a változás és átalakulás emberi dimenzióit? Sohasem a jól megragadható, adatszerű jelenségek sokasága, hanem egy nehezebben megközelíthető szféra: a közérzület és a közhangulat tünékeny világa. Közben az emberi emlékezet mindig az aktuális öngazolás szolgálatában áll. S a múltat sohasem lehet – önreflexív gyakorlottság nélkül – nyugodtan felidézni, tárgyilagosan mérlegelni. De Aniszi Kálmán tudja ezt. S azt is, hogy az identitásváltás kontextusokat és jelentéseket alakít folyton át. Ahogyan a *curriculum vitae*-k sem egyszerűen az életek története, hanem az életek emlékezte. De egy mikrokozmoszá szűkített világot is lehet egyetemessé tágítani. Akár egy különös perspektívával, akár egy nagyra nyitott szemlencsével. S akkor máris többet lehet megírni, mint a pusztá igazság. Mert az alkotó képzelettel leírt igazság mindig igazabb, mint a nyers valóság. És így leírt igazunk eljuttathat bennünket az igazság-

hoz, mely leegyszerűsítve és mítosztalánítva a végső meztelen tények sorozatát teszi érthetővé és láthatóvá.

Ám az egyéni tájhoz egyéni élet és sors tartozik, és egyéni végzet is. S az Erdélyhez való folyamatos viszonyulás valóban jellegzetesen kisebbségi attitűd, önazonossági gesztus, mely jelzi, hogy valami elviselhetetlenül hiányzik. S ezt még az elméleti tájékozottsággal telített, értekező esszényelv sem feledteti. Miközben a kollektív tudatállapotot jelző és korábbi eszmékből kölcsönzött gondolatdinamitok bármikor robbanhatnak. Érezhetni ezt például a Nyíró Józseffel és Kós Károllyal, de a Bethlen Istvánnal foglalkozó könyvrészletekből. Vagy a Beke Györgyről valló-író, elismerő sorokból, melyeknek emocionális szerepük is van, akár az erdélyi azonosságtudatnak. És egyáltalán nem a lehetőségeinket lebecsülő, objektív kétely szükségességének és elfogadásának. Mert a történelmi és kulturális tények macacs és konok dolgok. Hát még a legendák!

Erdélyből áttelepedni Magyarországra azt is jelentheti, hogy a szükségszerű társadalmi és kulturális akkomodáció egyre légszomjasabb emlékezéssel jár. Akkor is, ha az erdélyi emlékekkel való számadás a nemzetpolitikai állásfoglalást is feltételezi. Akkor is, ha az erősödő aggodalommal a cselekvő szenvedély sem lankad, mert mindkettő az írói és morális stratégiát jelenti.

Egyértelmű, hogy Aniszi Kálmán összegyűjtött írásainak Erdély s az anyaország számára is üzenete van, s az üzenetnek címzettjei. „Mint például most mi, a globalizmus bárki-, illetve senkiföldjére taszigált, erodált nemzetudatú mai magyarok...”

Kónya-Hamar Sándor